

Taloustieteellinen asiantuntemus teknotaloudellisessa kapitalismissa

Ville-Pekka Sorsa, Hanken Svenska handelshögskolan
Teppo Eskelinen, Jyväskylän yliopisto

Johdanto

Nyky-yhteiskuntaa on usein luonnehdittu teknis-tieteelliseksi kapitalismiksi (esim. Lyotard 1984, Sunder Rajan 2006). Kapitalismi viittaa omistusoikeuksien, palkkatyön ja markkinoiden instituutioiden keskeiseen asemaan yhteiskunnassa. Teknis-tieteellisessä kapitalismissa näitä rakenteita käytetään ja muokataan ensisijaisesti asiantuntijatiedon varassa. Aihetta tarkastelevan *Science as Culture* -lehden erikoisnumeron (4/2017) toimittaja Birch (2017) esittää, ettei nyky-yhteiskunnan päätöksenteko perustu mihin tahansa teknis-tieteelliseen asiantuntijatietoon, vaan ennen kaikkea taloustieteeseen sekä sen tuottamiin käsitteisiin ja taustaoletuksiin. Tässä mielessä vallitsevaa teknis-tieteellistä kapitalismia voidaan kutsua spesifimmin *teknotaloudelliseksi kapitalismiksi*.

Nykyaikainen tieteen ja teknologian tutkimus ja tieteen sosiologia lähtevät siitä, ettei yhteiskuntatieteellinen tieto ole neutraalia sosiaalisen todellisuuden kuvausta. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus, taloustieteet mukaan lukien (du Gay ja Pryke 2002), kohteensa kuvaamisen lisäksi jatkuvasti tuottaa, muokkaa ja uusintaa tuota kohdetta. Kun tutkimuksen kohteet omaksuvat toiminnassaan tutkimukseen liittyviä ideoita (käsitteet, mittarit, teoriat, aineistot, tutkimustulokset tms.), ideat alkavat muokata todellisuutta. Taloustieteen tuottama tieto on toisin sanoen *performatiivista* suhteessa yhteiskuntaan. Ilmiötä on tarkasteltu tutkimuksessa erittäin laajasti (esim. Cochoy ym. 2010, MacKenzie 2006, MacKenzie ym. 2007, Mitchell 2005; suomeksi esim. Eskelinen & Sorsa 2012).

Niin tärkeä kuin havainto taloustieteen performatiivisuudesta onkin, jää analyysi taloustieteen vaikutuksesta ja vallasta usein tämän lähtökohdan ilmaisemisen tasolle. Taloustieteen performatiivisuus ilmiönä kertoo vain sen, että taloustiede tuottaa todellisuutta. Se ei kerro tarkemmin, miten performatiivisuus on *organisoitu* eli miten taloustiede organisoidaan yhteiskuntaa tuottavana toimijana, miten se on yhteydessä yhteiskunnan ja sen hallinnan instituutioihin, miten tietoa käytetään näissä instituutioissa, tai mitä systemaattisia yhteiskunnallisia vaikutuksia taloustieteeseen tai johonkin sen tuottamaan tietoon systemaattisesti perustuvalla hallinnalla on.

Teknotaloudellisen kapitalismin käsite kohdistaa performatiivisuuden tarkastelua politiikan tutkimuksen kannalta hedelmällisempään suuntaan. Käsite olettaa, että taloustieteellisellä tiedolla on yhteiskunnassa *konstitutiivisen tiedon* asema. Toisin sanoen yhteiskuntaa tietoisesti rakennetaan, kuvitellaan ja hallitaan taloustieteen käsitteiden, mallien, tulosten, tulkintakehysten ja/tai relevantteina pitämien ilmiöiden avulla. Tähän oletukseen liittyy kuitenkin merkittävä jatkokysymys. Mikäli elämme teknotaloudellisessa kapitalismissa ja taloustieteellä on siten konstitutiivinen asema nyky-yhteiskunnan ”virallisessa” eli sovitussa, päätetyssä tai muuten tietoisesti tuotetussa järjestyksessä, millainen tämä asema *tarkalleen ottaen* on? Mitkä taloustieteellisen tiedon piirteet ovat konstitutiivisessa asemassa ja mitkä

eivät? Mitkä yhteiskunnan osat on päätetty järjestää taloustieteellisen tiedon mukaisesti? Ketkä käyttävät taloustieteellistä tietoa – ja millaista taloustieteellistä tietoa – yhteiskunnan hallinnassa?

Tarkastelemme tässä katsausartikkelissa taloustieteellisen asiantuntemuksen asemaa nyky-yhteiskunnassa teknotaloudellisen kapitalismin käsitteen viitekehyksessä. Kiinnostuksen kohteemme ei siis ole satunnainen taloustieteellisten ideoiden omaksuminen, vaan se, miten taloustiede *toimii* osana taloudellis-poliittista hallintajärjestelmää. Tutkimme taloustiedettä konstitutiivisena ja päätettynä osana yhteiskuntajärjestystä. Mielenkiinnon kohteemme on siten taloustieteen organisoitu performatiivisuus, ei performatiivisuus yleisesti. Teemme artikkelissa kirjallisuuskatsauksen taloustieteellistä asiantuntemusta koskevaan tutkimukseen, tulkitsemme tätä tutkimusta organisoidun performatiivisuuden näkökulmasta, sekä kontekstualisoimme sitä teknotaloudellisen kapitalismin järjestykseen.

Organisoinnilla tarkoitamme osittaisen organisaatioiden tutkimuksen tavoin tietoista, jäsenyyden, hierarkian, sääntöjen, valvonnan tai/ja sanktioiden muodossa päätettyä järjestystä (Ahrne & Brunsson 2011). Taloustieteen performatiivisuus voidaan näin ollen organisoida esimerkiksi vaatimalla jossain toiminnassa mukana olevalta henkilöltä taloustieteellistä koulutusta, asettamalla taloustieteellinen tieto muiden tiedon muotojen edelle, tai luomalla taloustieteelliseen tietoon perustuvia sääntöjä, valvontamekanismeja tai sanktioita. Tarkennettakoon vielä, että viittaamme ”taloustieteellä” suppeassa mielessä taloustieteeseen tieteenalana ja tämän tuottamaan asiantuntemukseen, emme laajemman englanninkielisen *economics*-termin kuvaamaan taloudellisten aspektien, merkitysten ja olosuhteiden huomiointiin tai siihen perustuvaan asiantuntemukseen. Esittelemme ensin tarkemmin käsitteellistä viitekehystämme, minkä jälkeen esittelemme aiempaa tutkimusta tämän viitekehyksen valossa.

Asiantuntijatieto, tiede ja politiikka

Tieto ja vallankäyttö ovat tunnetusti kiinteässä yhteydessä. Tätä suhdetta voi elaboroida *konstitutiivisen tiedon* käsitteen avulla (esim. Tennberg 2012). Eriyisenä tiedon muotona konstitutiivinen tieto valikoi maailmasta joitain piirteitä, tulkitsee maailmaa vain joidenkin kehysten tai piirteiden kautta, tai tuottaa ajatuksen kokonaan toisenlaisesta maailmasta. Se osoittaa, minkä tietäminen ja millainen tietäminen on relevanttia, käyttökelpoista ja sopivaa jonkin toimijan ja/tai päämäärän kannalta. Konstitutiivinen tieto ei ole relevanttia esimerkiksi tieteellisen tiedon tavoin siksi, että se kuvaisi maailmaa mahdollisimman tarkasti tai tarjoaisi sille parhaan selityksen, vaan koska se tekee toimijalle jonkinlaisen maailman tuottamisen ja/tai ylläpitämisen mahdolliseksi. Kaikki tieto ei ole luonteeltaan konstitutiivista ja hyvin monenlainen tieto voi olla konstitutiivisessa asemassa (ks. tarkemmin Sorsa 2017).

Politiikan viitekehyksessä keskeisin konstitutiivinen tieto koskee yhteiskuntaa. Mikäli politiikan perustana pidetään yhteiskunnan rakenteen kontingenssia ja siitä päättämistä politiikan mahdollistamiseksi, politiikkaa ei voi syntyä tai olla olemassa ilman jonkinlaista tiedollista käsitystä yhteiskunnasta tai sen rakenteesta. Mutta politiikkaa ei myöskään ole olemassa ilman yhteiskunnallisen tiedon tekemistä jollain tavalla todeksi eli sen mukaisen yhteiskuntajärjestyksen konkreettista asettamista. Pelkän tiedon tai tiedontuotannon tarkastelu sellaisenaan ei riitäkään konstitutiivisen tiedon tutkimiseen.

Nojaamme tässä kolmeen politiikan tutkimukselle perinteiseen tapaan hahmottaa yhteiskunnallisen järjestyksen tuottamista: intressit, ideat ja instituutiot (Hall 1997). Intressit viittaavat yksittäisten materiaalistien toimijoiden toimintaa ja suhteita koskeviin motiiveihin ja kiinnostukseen, kuten esimerkiksi niistä saatavaan hyötyyn, etuun, mielihyvään, tunnustukseen tai muuhun hyvään (Woolgar 1981). Päätettyjä intressejä voivat olla esimerkiksi rahantarve (palkkatyö tai omistaminen) tai organisaatioiden päämäärät. Ideat viittaavat systemaattisiin normatiivisiin tai kognitiivisiin ajatusrakennelmiin (Campbell 1998). Ideat voivat olla joko normatiivisia (miten asioiden tulisi olla), kognitiivisia (asioiden kuvauksia) tai päätettyjä. Päätettyihin ideoihin voivat kuulua esimerkiksi koulussa esitettävät oppisisällöt tai niin sanotut politiikkaideat (esim. Mehta 2010). Instituutiot viittaavat aikaa kestäviin sosiaalisiin käytäntöihin ja rakenteisiin, kuten lakeihin, normeihin, käsikirjoituksiin ja muihin jaettuihin dispositioihin (Gronow 2008). Päätettyjä instituutioita voivat olla esimerkiksi lait ja standardit tai niihin liittyvät luokittelut ja skeemat.

Intressit, ideat ja instituutiot ovat toisiinsa kiinteässä yhteydessä, eikä niitä tule hahmottaa toisistaan kokonaan erillisinä ilmiöinä tai selittämisen tapoina. Ideat ja instituutiot sekä tuottavat että artikuloivat intressejä. Instituutioita luodaan ja muokataan intressien motivoimana ja usein ideoiden pohjalta. Ideoita taas voidaan tuottaa tiettyihin intresseihin nojaten ja ideoiden tuotantoa tapahtuu monenlaisten instituutioiden puitteissa. Ja niin edelleen. Kukin kolmesta tekijästä voi toimia päätetyn järjestyksen muutosten alkulähteenä ja liikkeelle panevana voimana. Se, miten muutos jossain näistä tekijöistä välittyy ja vaikuttaa järjestykseen, vaatii aina tapauskohtaista historiallista tarkastelua (ks. Hirschman & Berman 2014).

Teknotaloudellisen kapitalismin käsite olettaa, että taloustieteellisellä asiantuntijatiedolla on merkittävä asema yhteiskunnan päätetyssä järjestyksessä ja sen ylläpidossa. Taloustieteen asemaa koskevan tutkimuksen perusteella oletuksen voidaan todeta pätevän ainakin yksinkertaisessa kyllä-vai-ei-mielessä. Asia voidaan Princen (2017) tavoin tiivistää seuraavasti: "Taloustiede on hallinnon tiede, jota ei voi erottaa teknokraattisesta sommitelmasta, johon se kuuluu. Se on syvästi integroitunut käsityksiimme politiikan merkityksestä, jopa niin syvästi että tämä usein unohtuu" (suom. kirjoittajat). Tämän tiedon luonne, suhde päätöksentekoon ja asiantuntijuuden rakentuminen vaativat hieman elaboraatiota..

Ensinnäkin taloustieteelliselle tiedolle on tyypillistä normatiivisten, poliittisten ja yhteiskunnallisten näkökulmien upottaminen monimutkaisiin teknisiin malleihin sekä kapeampien ilmiöiden samastaminen huomattavasti laajempiin ilmiöihin. Taloustieteellisellä asiantuntijatiedolla on tapana esimerkiksi samastaa elintason ja elämänlaadun bruttokansantuotteen tasoon, ihmisten käyttäytymisen ja päätöksenteon yksilöiden väliseen kilpailuun ja markkinavalintoihin, päätöksenteon resurssien käytön tehokkuuteen ja utiliteettiin (kustannus-hyöty-analyysi) sekä pääomaintensiiviset teknologiat innovaatioihin (Birch 2017). Mikäli poliittinen päätöksenteko omaksuu tällaisia lähtökohtia, tullaan ajaneeksi tuotannon kasvattamista elämänlaadun muiden kohentamisen tapojen sijaan, kilpailua esimerkiksi yhteistyön sijaan, taloudellista tehokkuutta esimerkiksi oikeudenmukaisuuden tai ekologisen kestävyuden sijaan, tai investointeja jo kehitettyyn teknologiaan luovuuden ja uusien teknologioiden etsimiseen investoimisen sijaan.

Toiseksi taloustieteelliseen asiantuntijuuteen liittyy kiinteästi professionaalisuus ja omnipresenssi. Ekonomistit esiintyvät ja heidät myös esitetään julkisuudessa yleensä auktoriteetin äänellä puhuvina, objektiivisina ja apoliittisina eli neutraaleina, legitimitteiltään luonnontieteilijöitä muistuttavina ammattilaisina (esim. Fourcade 2009, Hood 2017). Lepers (2018) on tarkastellut kahta taloustieteen neutraaliutta rakentavaa myyttiä. Ensimmäisen myytin mukaan akateemiset taloustieteilijät ovat neutraaleja tieteen tekijöitä, jotka pyrkivät tunnistamaan kiistattomia tosiasioita empiirisillä tutkimusmenetelmillä. Toisen myytin mukaan päätöksenteossa mukana olevat taloustieteilijät, kuten keskuspankkiirit, ovat neutraaleja weberiläisiä byrokraatteja, jotka työntävät omat uskomuksensa ja näkemyksensä sivuun toimiessaan yhteisen hyvän vuoksi. Lepersin mukaan myytit eivät ainakaan Yhdysvalloissa saa empiiristä vastakaikua.

Kolmas keskeinen piirre koskee taloustieteen poikkeuksellista luonnetta asiantuntijayhteisönä. Marion Fourcade (2009, ks. myös Fourcade ym. 2015) on tutkinut runsaasti taloustieteen tieteellisen ja asiantuntijayhteisön luonnetta. Kuten Antti Suvanto (2016, 3) tiivistää asian, taloustieteilijät muodostavat yliopistoyhteisössä “ylimielisen, itsekeskeisen, hierarkkisen, taloudellisesti etuoikeutetun, miesvaltaisen ja imperialistisen kliinin”. Ylimielisyydellä viitataan muun muassa ekonomistien omaan kokemukseen korkeasta yhteiskunnallisesta asemasta ja käsitykseen omasta tieteenalastaan muita “tieteellisempänä” (usein perusteettomasti, ks. esim. Mankiw 2006, Sorsa 2017). Itsekeskeisyydellä tarkoitetaan tässä käytännössä tapaa viitata lähinnä oman tieteenalan tutkimuksiin. Hierarkkisuus viittaa muun muassa tieteellisten lehtien arvojärjestykseen, palkintokulttuuriin ja rekrytointikäytäntöihin.

Taloustiede teknotaloudellisessa kapitalismissa aiemman tutkimuksen valossa

Valtaosa tarkastelemistamme, taloustieteen konstitutiivisen aseman kannalta relevanteista tutkimuksista ovat tapaustutkimuksia. Tapaukset voivat olla maakohtaisia, kansainvälisiin organisaatioihin tai yksittäisiin politiikkalohkoihin liittyviä. Usein tutkimukset liittyvät suuriin transiiovaiheisiin, kuten siirtymään pois reaaliosialismista, tai muihin poikkeuksellisiin ideologisiin tai poliittisiin murrosvaiheisiin, kuten esimerkiksi talouksien avaamiseen tai siirtymään “keynesiläisestä” sosialidemokratiasta uusliberalismiin. Merkittävässä osassa kirjallisuutta huomio kiinnittyy näihin transiioihin yleisemmin, jolloin ekonomistien tai taloustieteellisten ideoiden merkitykseen ja rooliin muutoksessa on törmätty vasta “kesken tutkimusmatkan”.

Aihepiiriä tutkittiin laajasti 1980-luvulle saakka taloustieteilijöiden yhteiskunnallisen aseman tarkastelun kautta (Coats 2001). Aihepiiristä laajemmin eli taloustieteellisen tiedon asemasta yhteiskunnassa on tullut oma tutkimusalanansa viimeisen noin kymmenen vuoden aikana. Kirjallisuutta löytyy niin runsaasti, ettei yksittäisessä teoreettiseen uudelleentulkintaan perustuvassa katsausartikkelissa ole tilaa käsitellä kaikkia tutkimuksia yksityiskohtaisesti. Tutkimusta on tehty lähinnä kaikista edellä kuvatuista asiantuntijatiedon elementeistä erikseen, mutta näitä elementtejä ei harvoja poikkeuksia (erit. Hirschman ja Berman 2014) lukuun ottamatta ole nidottu yhteen kovinkaan tiiviisti. Vaikuttaakin siltä, että integroivalle tutkimukselle tai jopa metatutkimukselle olisi tarvetta myös kansainvälisesti.

Tarkastelemme seuraavaksi taloustieteellisen asiantuntemuksen organisoitua roolia yhteiskunnan päätetyssä järjestyksessä erikseen taloustieteellisen tiedon sekä intressien, ideoiden ja instituutioiden suhteen kautta. Kaikista käsittelyistä nousee jossain määrin esiin taloustieteilijöiden tuotetun yhteiskunnallisen aseman ja taloustieteelliseen tietoon perustuvan toiminnan aseman erottelu. Tämän johdosta taloustieteen vaikutusvallasta puhuminen ei voi rajoittua taloustieteilijöiden aseman tarkasteluun, eikä vastaavasti esimerkiksi pelkän taloustieteen tuottamien ideoiden tarkastelu ole riittävää taloustieteen vaikutusvallan ymmärtämiseksi. Lisäksi esiin nousee erottelu suoraan asetettujen ja vähitellen tuotettujen asemien välillä, minkä vuoksi taloustieteen vaikutusvalta täytyy ymmärtää jatkuvasti "elävänä" kokonaisuutena. Niin taloustieteilijöiden asema professiona (Gulbrandsen 2017) kuin taloustieteellisten ideoidenkin asema (Campbell 1998) muuttuu jatkuvasti.

Taloustieteellinen tieto ja intressit

Kysymys taloustieteen valta-asemasta on aidosti hankala ja näkökulmasta riippuvainen. Jotkut kirjoittajat esimerkiksi näkevät taloustieteen lähinnä toistavan ja uusintavan tyyppisiä valtarakenteita (esim. Lebaron 2001), toiset taas näkevät taloustieteellisen koulutuksen johtavan radikaaliin vallankäyttöön (esim. Peet 2003; 2007). Usein taloustieteen vallasta puhuttaessa viitataan väljästi "vaikutusvaltaan". Hedelmällisempi lähestymistapa asiaan on aloittaa pohtimalla, onko taloustieteellä *intressejä* vaikuttaa maailmaan. Onko siis olemassa jotain jaettuja agendoja, joita taloustieteen piirissä tai piiristä pyritään säännönmukaisesti edistämään? Jos taloustieteen ei varsinaisesti havaita pyrkivän mihinkään, on puhe taloustieteen vallankäytöstä suhteellisen heikolla pohjalla.

Taloustieteellä on intressejä ainakin siinä triviaalissa mielessä, että taloustiedettä kannattaa tehdä. Viittaamme tällä kapeaa rahallista kannattavuutta laajempaan kysyntään.

Taloustieteilijöiden näkemyksille ja tuloksille on kysyntää lukuisissa erilaisissa organisaatioissa ja julkisuudessa. Taloustieteilijät usein myös esiintyvät julkisuudessa jonkinlaisina asiantuntijatiedon rutiininomaisina lähteinä (Harjuniemi, Herkman & Ojala 2015). Lisäksi taloustieteellinen asiantuntijuus on institutionaalisesti ketterää.

Tutkimusorientoituneet taloustieteilijät pystyvät liikkumaan monia muita yhteiskuntatieteilijöitä sujuvammin muun muassa yliopistojen, tutkimuslaitosten, ajatuspajojen, lobbausorganisaatioiden, yritysten ja julkishallinnon välillä. Tällaisen kysynnän lisäksi taloustiede operoi lähellä poliittista päätöksentekoa, mikä on saanut jotkut kirjoittajat puhumaan taloustieteen ja politiikan symbioosista uuden poikkikansallisen poliittisen kulttuurin ytimenä (Markoff & Montecinos 1993).

Tätä kysyntää on myös tuotettu organisoidusti. Esimerkiksi Maailmanpankissa taloustieteilijöiden määrä kymmenkertaistettiin 1960-luvulla (Rowden 2009, 12-14). Samalla Pankin taloudelliselle neuvonantajalle ja taloudelliselle komitealle annettiin aiempaa vaikutusvaltaisempi asema. Taloustieteilijöiden roolin vahvistuminen ei johtanut suoraan tiettyihin politiikkasuosiin, mutta sai Pankin seuraamaan ja myötäilemään tarkasti taloustieteen käännteitä. Ekonomistina toimimiselle tuotettiin siis merkittäviä kannustimia – työpaikkoja löytyy, liikkuvuus on mahdollista ja vaikutusvaltaa on merkittävästi. Kysynnän tuottaja ei aina ole yhtä selkeä kuin Maailmanpankin yksittäistapauksessa. Joissakin tutkimuksissa on havaittu tieteenalan ydinuskomusten mukaisten politiikkasuositusten

esittämisen ja itse profession vahvistamisen sekoittuvan toisiinsa vahvasti. Esimerkiksi Unkarissa taloustieteilijät aikanaan kannattivat markkinauudistuksia yhdistäen nämä kiinteästi vaatimuksiin vahvemmassa institutionaalisesta asemasta omalle professionilleen (Bockman 2000).

Taloustieteilijöillä voi toki olla myös yksityisiä intressejä ja henkilökohtaisia agendoja. Taloustieteilijä (tai tyypillisemmin hänen taustaorganisaationsa) voi toisin sanoen hyötyä tietynlaisten suositusten tuottamisesta. Tämä johtaa herkästi intressiristiriitoihin. Taloustiede on poikkeuksellisessa asemassa yhteiskuntatieteiden joukossa eksplisiittisten politiikkasuositusten tuottajana ja sen suosituksilla on myös suoraa vaikutusta päätöksentekoon erilaisissa instituutioissa. Tähän liittyviä intressiristiriitoja ei välttämättä aina tiedosteta, myönnetä tai ainakaan julkisteta. Aihetta koskevaa empiiristä tutkimusta on vähän ja koko kysymys on nostettu esiin varsin myöhään. Erityisesti pankkiekonomistien rooli asiantuntijoina ja asianosaisina herättivät finanssikriisin jälkeen keskustelua intressiristiriitojen tunnistamisen ja eettisten koodiston tarpeesta (Hagenbarth-Carrick & Epstein 2010).

Ekonomistien välittömien intressien ohella taloustiedettä on tarkasteltu erilaisten intressien edistäjänä tai välikappaleena. Tällöin kyse ei ole enää välittömien intressien edistämisestä, vaan myös taloustieteellisen tiedon luonteesta: palveleeko taloustieteellinen tieto joitakin poliittisia intressejä ja onko se yhteensopiva tai helposti valjastettavissa joidenkin intressien palvelemiseen?

Allanin (2008) mukaan ekonomistit palvelevat ensisijaisesti kahdenlaisia intressejä poliittisessa päätöksenteossa. Ensinnäkin ekonomistit ovat "arkkirationalisoijia", jotka nostetaan legitimoimaan hyvin kiistanalaisia politiikkoja tieteellisen auktoriteetin varjolla. Esimerkiksi Maailmanpankissa taloustieteilijöiden toiminta yhteiskunnallisten ilmiöiden "teknistämiseksi" tuki systemaattisesti Yhdysvaltojen intressien ajamista pankin sisällä, kun perimmäiset valtasuhteet jätettiin teknisen asiantuntijuuden varjoon (Stein 2008, 4, Rowden 2009). Taloustiede on sopinut erinomaisesti intressien edistämiseen kiitos sen ulkomuodon, jossa "tieteellisen objektiivisuuden esittäminen ja yhä vaikeaselkoisempi metodologia ja terminologia ovat tarjonneet tärkeän oikeuttavan kiillotteen" (Stein 2008, 6) vaihteleville valtaintresseille. Suhde ei kuitenkaan ole aina yksisuuntainen. Esimerkiksi Etelä-Afrikassa apartheidin päävastustaja ANC hankki tukea kansainväliseltä yhteisöltä kansainväliseen taloustieteelliseen yhteisöön integroitumalla, mutta myös omaksui ortodoksisen taloustieteen talouspoliittiset opit tämän seurauksena (Padayachee & Sherbut 2007).

Toiseksi taloustieteellinen tieto sopii Allanin (2008) mukaan erinomaisesti legitimoimaan leikkauspolitiikkaa, erityisesti julkishallinnon pienentämistä tai pienenä pitämistä. Tämä selittää Allanin mukaan sen, miksi ekonomisteja on palkattu Isossa-Britanniassa niin runsaasti julkishallintoon yleisesti ja erityisesti erilaisiin toiminnan kehittämiseen tarkoitettuihin "iskuryhmiin". Vastaavia havaintoja on tehty myös lukuisista muista maista, kuten esimerkiksi Norjasta (Gulbrandsen 2017) ja Malawista (Giles 1979). Tämän taloustieteen "funktion" on havaittu olevan harvinaisen resilientti. Taloustieteellisten ideoiden on huomattu olevan jonkinlaisia viimekätisiä referenssejä erityisesti kriisitilanteissa, joissa muulla tiedolla ei enää onnistuta perustelemaan tai legitimoimaan toimia (Lebaron 2001).

On toki eri asia legitimoida (tietoisesti tai tiedostamatta) jotakin politiikkaa kuin pyrkiä aktiivisesti tuottamaan yhteiskunnallista muutosta. Muutoksen aktiivinen ja tuottaminen kuuluu harvoin taloustieteen julkilausuttuun itseymmärrykseen, vaikka se on myös tieteenalan sisällä keskeiseksi tunnistettu piirre (Mankiw 2006). Taloustieteen toiminta voi kuitenkin olla keskeinen osa laajemman "ajatusyhteisön" vaikuttavuutta. Mirowskin ja Plehwen (2009) käyttämä "ajatusyhteisön" käsite viittaa keskeiset politiikkasuosituksen jakavaan akateemista oppialaa laajempaan samanmielisten yhteisöön tai verkostoon, jolla kokonaisuutena on myös vahvoja poliittisia pyrkimyksiä.

Esimerkiksi uusliberalismia on usein käsitelty tietoisena maatuskanukkemaisena poliittisena strategiana, jonka keskeinen piirre oli samanhenkisten toimijoiden rahoittaminen ennen kaikkea ajatuspajoissa mutta myös akateemisen tutkimuksen kentällä, jotta ideoiden alkuperä katoaisi ja muuttuisi yleisesti maailmankuvaksi (esim. Mirowski 2013). Taloustieteellisellä tutkimuksella on ollut keskeinen asema osan näiden ideoiden levittämisessä. Taloustiedettä ei kuitenkaan voida välttämättä pitää vastuussa uusliberalismista itsestään, vaan enintään sen teknokraattisen hallintatavan mahdollistamisesta (ks. tarkemmin Prince 2017) tai jonkinlaisena välikappaleena toimimisesta.

Taloustieteellisen tiedon on myös havaittu tuottaneen organisoidusti uudenlaisia intressejä yhteiskuntaan. Taloustieteellinen tieto on ollut merkittävässä roolissa varsinkin yritysten ja sijoittajien intressien muutosten alkuunpanijana ja institutionalisoijana. Esimerkiksi yritysten päämäärä pitää yllä arvoaan niin kutsutun *shareholder value* -periaatteen mukaisesti liittyi keskeisesti taloustieteellisen agenttiteorian nousuun 1970-luvulla (Lazonick & O'Sullivan 2000). Agenttiteoria olettaa, että markkinat ovat organisaatioita tehokkaampia tapoja allokoita resursseja, minkä johdosta rahoitusmarkkinoilla tulisi olla hierarkiaa merkittävämpi asema yritysten johtamisessa. Yritysten ja institutionaalisten sijoittajien *prudent person* -periaatetta alettiin tulkita oikeusistuimissa tämän periaatteen mukaisesti. Tämä loi yritysjohtajille intressin tuottaa voittoa osakkeenomistajille ja pitää yrityksen osakekurssin arvo korkealla kaikilla aikaväleillä. Saman idean nojalla esimerkiksi institutionaalisten sijoittajien mahdollisuuksia sijoittaa muuten kuin modernin portfolioteorian mukaisesti rajoitettiin lainsäädännöllä, mikä tuotti sijoittajille intressin toimia aiempaa lyhytjänteisemmin edunsaajiensa taloudellisten intressien varassa (McCarthy ym. 2016). Taloustieteellinen tieto antoi tässä tapauksessa työnantajien ajamalle politiikalle asiantuntijatietoon vetoavan oikeutuksen.

Taloustieteellä on ollut merkittävä asema myös intressien ja agendojen ylläpitäjänä. Tämä näkyy erityisesti Maailmanpankissa niin kutsutun "paradigman ylläpitämisen" muodossa (Broad 2006, 388; Wade 2001; Wade 1996). Sen toiminta näkyy ennen kaikkea "pehmeänä valtana" (Broad 2006, 397). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vallitsevan ideologian kanssa yhteensopivaa tutkimusta tuetaan uranousulla, julkaisumahdollisuuksilla ja positiivisilla arvioinneilla. Maailmanpankin tapauksessa on selvästi näkynyt paitsi kansainvälis-poliittisten intressien (Wade 2002), myös tieteellisen yksimielisyyden koveneminen. Tätä on kuvattu siirtymäksi "yhden mallin ideologisesta suosimisesta tiukkaan ja pakkomielteiseen ideologiaan" (Broad 2006, 391). Taloustiede sopii intressien ja agendojen ylläpitämiseen erityisesti siksi, että ala on hierarkkinen ja teoriapohjaltaan vahvasti standardoitu.

Taloustieteellinen tieto ja ideat

Taloustieteen tuottamat ideat ovat yksi keskeisimmistä kanavista, joiden kautta taloustiede vaikuttaa yhteiskuntaan. Jo Keynes (1936, 383) totesi, että taloustieteilijöiden ideoilla on tapana olla vaikutusvaltaisempia kuin yleisesti uskotaan. Tarkemmin ottaen Keynesin mukaan taloustieteen ideoilla on vaikutusvaltaa kokonaan riippumatta ideoiden empiirisestä paikkansapitävyydestä. Ideat vaikuttavat yhteiskuntaan muun muassa siksi, että omaksumisesta on jonkinlaista hyötyä (ks. yllä) tai että ideoiden esittäjät ovat saavuttaneet jonkinlaisen auktoriteettiaseman suhteessa niiden omaksujiin (Blyth 2013a, Hood 2017). Mutta ideat voivat olla houkuttelevia myös sellaisenaan – edelleen riippumatta niiden paikkansapitävyydestä.

Ideat voivat olla luonteeltaan normatiivisia tai kognitiivisia. Ne voivat myös vaikuttaa poliittisen päätöksenteon ”pintatasolla” eli eliitin parissa tapahtuvan politiikkojen suunnittelun piirissä tai ”syvätason” taustaoletuksina eli laajemmin vaikuttavina käsityksinä (Campbell 2002). Taloustiede tuottaa kummankin tyyppisiä ideoita, joilla on merkitystä molemmilla tasoilla. Blythin (2002, 11) mukaan taloustieteen ideat tuottavat ennen kaikkea tulkinnallisia viitekehyksiä, jotka määrittelevät talouden konstitutiiviset elementit ja niiden ”oikein tulkittavat” suhteet, sekä visioita, jotka määrittelevät, miten nämä elementit tulisi järjestää yhteiskunnassa. Toisin sanoen taloudelliset ideat tuottavat hahmotelmia (*blueprints*) yhteiskunnan instituutioiden muotoiluun (Blyth 2002, 11). Vaikka taloustieteilijät usein kertovat eksplisiittisesti välttävän normatiivisia kysymyksiä ei tutkimuksen position normatiivisuutta voida koskaan välttää (Sen 1987). Kaikella positiivisella tutkimuksella on poliittisia ulottuvuuksia – vähintään se, että tutkimuksen kohteiden (kasvu, tehokkuus, yms.) oletetaan olevan apriorisesti relevantteja ja tavoittelemisen arvoisia.

Taloustieteen ammattikunnan merkitys kansainvälisessä politiikassa liittyy ennen kaikkea asialistojen hallintaan (*issue control*) tällaisten ideoiden kautta: taloustiede määrittelee, millaiset asiat ovat päätöksenteon kannalta relevantteja ja huomionarvoisia (ks. Seabrooke & Henriksen 2017b), ja miten politiikkoja yleisemmin ajatellaan (ks. Hirschman & Berman 2014). Taloustieteen ideoiden keskeisin ominaisuus on asioiden yksinkertaistaminen. Theodore Porter (1995) esitti jo 1990-luvulla, että taloustieteelliselle asiantuntemukselle on kysyntää siksi, että taloustiede kykenee esittämään asiat päätöksentekijöille houkuttelevina yksinkertaisina kustannus-hyöty-laskelmina. Myös Dani Rodrik (2015) on esittänyt vastaavan huomion taloustieteilijän kokemuksesta käsin. Hänen mukaansa taloustiede pystyy ”eristämään” monimutkaisesta maailmasta yksinkertaisia logiikkoja ja sitä kautta kaventamaan päätöksenteon agendoja hyvin kapeisiin kysymyksenasetteluihin (ks. myös Eranti 2017). Yksinkertaistavat ideat ovat päätöksentekijöille houkuttelevia siksi, että niillä kyetään sekä ohjaamaan muiden päätöksentekijöiden kantoja että oikeuttamaan tehtyjä päätöksiä kansalaisille (Schmidt 2008).

Taloustieteellisten ideoiden läsnäolon politiikassa on havaittu heijastavan ainakin jossain määrin laajempien tiedontuotannon regiimien luonnetta (Campbell & Pedersen 2014; 2015). Esimerkiksi Yhdysvalloissa yksityiset ajatushautomot ovat tuoneet jatkuvasti taloustieteen ideoita päätöksentekoon. Vuonna 1993 julkishallinnon koordinaatiota varten perustettu National Economic Council nosti taloustieteen ideat koko poliittisen päätöksenteon arvioinnin keskiöön. Ranskassa taloustieteen ideat ovat puolestaan tulleet päätöksentekoon ennen

kaikkea poliitikoilta ja yrityslobbareilta, Saksassa taas julkisesti tai etujärjestöjen toimesta rahoitetuilta tutkimuslaitoksilta. Toisaalta on huomattava, että taloustieteilijöillä on merkittävä asema hyvin monenlaisissa instituutioissa, minkä johdosta taloustieteen ideat liikkuvat helposti yli instituutorajojen. Taloustieteilijöiden tai taloustieteen ideoiden ajajien järjestäytymisellä on tässä mielessä enemmän merkitystä kuin pelkällä läsnäololla. Esimerkiksi nousevien markkinoiden halua liberalisoida pääomamarkkinoita voidaan selittää järjestelmällisesti samanmielisten ekonomistien nostamisella maiden hallitusten neuvonantaja-asemaan (Chwieroth 2007).

On kuitenkin huomattava, että asiantuntemusta voidaan käyttää hyväksi monella tavalla. Ideoiden valta vaihtelee riippuen siitä, missä asemassa niitä päätöksenteossa käytetään. Esimerkiksi kansainvälisen kaupan ja investointiriitojen hallinnassa taloustieteellistä asiantuntemusta on käytetty hyväksi niin kansainvälisten sopimusten laadinnassa, investointikiistan alullepanon motiivina, lakien ja sääntöjen tulkinnassa kuin erilaisten faktojen tuottamisessa kiistojen ratkaisussa (Carpenter ym. 2017). Joskus näitä asemia on vaikea erottaa toisistaan. Esimerkiksi Euroopan integraatiossa taloustieteellisellä asiantuntijuudella on ollut limittäisiä rooleja ja asemia (Schmidt-Wellenburg 2017). Taloustieteellisillä ideoilla on ollut keskeinen asema niin markkinavetoisen integraation mahdollisuuden ja integroituvaa Eurooppaa koskevan tiedon tuottamisessa kuin eurooppalaisten poliitikkojen suunnittelussa. Mutta EU-organisaatiot ovat myös itse palkanneet huomattavan määrän ekonomisteja ja EU tukee suoraan taloustieteellistä tutkimusta päätöksentekonsa tueksi.

Kaikki edellä kuvatut piirteet ovat olleet systemaattisesti läsnä tutkimuksessa melko harvoin. Merkittävänä poikkeuksena on pidettävä Campbellia (1998), joka tutki ideoiden merkitystä talouspolitiikan muutoksessa keynesiläisestä teollisuuspolitiikasta tarjontalähtöiseen talouspolitiikkaan 1970-80-lukujen Yhdysvalloissa. Taloustieteilijöiden asema tässä muutoksessa oli keskeinen varsinkin ohjelma- ja paradigmataason ideoiden systemaattisina tuottajina. Useiden taloustieteilijöiden ajamat suoraviivaiset verotuksen alentamiseen tähtäävät ohjelmat nousivat Campbellin mukaan poliitikkojen suosioon ennen kaikkea niiden yksinkertaisuuden vuoksi. Vaikka tarjontapuolen toimenpiteitä ei aina nähty tarkoituksenmukaisiksi ja niitä myös kritisoitiin vahvasti, "keynesiläiset" teollisuuspolitiikat näyttäytyivät liian monimutkaisina. Tarjontalähtöisen talouspolitiikan kannattajat olivat paremmin järjestäytyneitä ja esittivät hyvin yhtenäisiä vaatimuksia.

Järjestäytymistä edesauttoi Campbellin (1998) mukaan 1970-luvun alussa alkanut taloustieteen paradigman "vallankaappaus", jossa keskeisiin yliopistoihin ja tieteellisiin lehtiin nimitettiin määrätietoisesti vain taloustieteen usklassisen koulukunnan edustajia aiempien institutionaalisen taloustieteen edustajien sijaan. Taloustieteen uusi valtaapitävä koulukunta ei tulkinnut stagflaatiota makrotaloudelliseksi tai suhdanneongelmaksi, vaan rakenteelliseksi ongelmaksi. Talouden ongelmien kuvaaminen asiantuntijapiireissä yksinomaan rakenteelliseksi ongelmaksi vahvisti tarjontalähtöisen talouspolitiikan ideoiden asemaa päätöksenteossa.

Taloustieteen hallitsevan koulukunnan vaihtuminen on näkynyt myös lukuisissa muissa konteksteissa. Esimerkiksi Hood (2017) havaitsi hallitsevien koulukuntien ja auktoriteettiasemassa olevien ekonomistien vaihtumisen näkyvän suoraviivaisesti muuttuvina ihmiselämän arvottamisen tapoina Yhdysvaltain julkishallinnossa. Christensen

(2017) on puolestaan havainnut, että veropolitiikan muutokset (sisältö ja ajoitus) niin Uudessa-Seelannissa, Irlannissa, Norjassa kuin Tanskassakin voidaan selittää uusklassisen taloustieteen koulutuksen saaneiden taloustieteilijöiden nostamisella mukaan poliittiseen päätöksentekoon. Nelson (2014) taas on havainnut päätöksentekijöiden uusklassisen taloustieteen koulutuksen olevan keskeinen vaikuttaja Kansainvälisen valuuttarahaston lainaustoiminnan muutoksessa.

Taloustieteen tuottamaa ideapohjaa voidaan pitää varsin homogeenisena ja pitkälle standardoituna. Tämä johtuu ennen kaikkea taloustieteen hierarkkisesta luonteesta, erityisesti siitä, että valtavirtaa (ja sen työpaikkoja) määrittelee keskeisten tieteellisten lehtien ja niiden toimituskuntien arvovalta (Fourcade ym. 2015). Valtavirtaisessa taloustieteessä ei juuri esiinny tai arvosteta teoreettista pluralismia, ja vain teoriasta sovellettujen mallien ja metodologian moninaisuus nähdään positiivisena asiana (Dow 2008).

Merkittävän näistä havainnoista tekee se, että uusklassiseen teoriaan nojaavalla taloustieteellä on vahva asema koulutuksessa, niin yliopistoissa (ns. kanonisoitu oppikirjataloustiede, ks. esim. Richardson 2004) kuin esimerkiksi kansainvälisissä organisaatioissa (Broome & Seabrooke 2015). Uusklassisen taloustieteen ideat ovat myös "vallanneet" muiden tieteenalojen koulutusta, erityisesti rahoituksen (Whitley 1986), kansainvälisen liiketoiminnan (Boddewyn 2015), johtamisen ja julkishallinnon (ks. Hirschman & Berman 2014) alat. Koulutuksen kontekstilla on kuitenkin merkitystä. Esimerkiksi kansainvälisissä organisaatioissa junioritason ekonomistien koulutus perustuu huomattavasti enemmän konkreettisten toimenpiteiden maakohtaisiin simulaatioihin kuin yleiseen mallintamiseen (Broome & Seabrooke 2015).

Taloustieteellinen tieto ja instituutiot

Hegemonisessa asemassa olevan uusliberaalin politiikan kantavan lähtökohdan on sanottu olevan yhteiskunnan hallitseminen taloutena sekä valtiollisten instituutioiden, markkinoiden ja sosiaalisen maailman itsetietoinen muokkaaminen taloudellisten ideaalien mukaisiksi (esim. Miller & Rose 2010, Peck 2013). Tämä vaatii jatkuvaa taloudellisen tiedon tuottamista ja soveltamista (Prince 2017). Ei olekaan yllättävää, että taloustieteellistä asiantuntemusta ja asiantuntijuutta löytyy kaikkialta nyky-yhteiskunnan keskeisistä instituutioista. Tämän lisäksi monet yhteiskunnan keskeisistä instituutioista on luotu taloustieteellisten ideoiden pohjalta, joskaan ei välttämättä suoraan niiden mukaisiksi. Tiiviimmin ilmaistuna ekonomistien vaikutusvalta suhteessa politiikkaan on lähtöisin kolmesta institutionalisoituneesta tekijästä: taloustieteen laajasta professionaalista auktoriteetista, taloustieteilijöiden formaalista institutionaalista asemasta poliittisessa päätöksenteossa sekä taloustieteen asemasta politiikanteon "kognitiivisessa infrastruktuurissa" eli taloustieteen tuottamisessa politiikan tekemisen järjeilytavoissa ja välineissä (Hirschman & Berman 2014).

Taloustieteilijöillä on havaittu olevan suora pääsy monenlaiseen päätöksentekoon. Esimerkkejä löytyy lähes loputtomasti. Edellä on jo mainittu ainakin kansainvälisen kaupan ja investointiriitojen hallintainstituutiot (Carpenter ym. 2017), Euroopan unionin instituutiot (Schmidt-Wellenburg 2017), kansainväliset organisaatiot (Broad 2006), keskuspankit (Lepers 2018), rahoitusmarkkinatoimijat (MacKenzie 2006) ja ajatushautomot (Campbell 1998). Taloustieteellisen koulutuksen saaneilla henkilöillä on poikkeuksellisen vahva asema

valtioiden julkishallinnossa, erityisesti finanssi- ja valtiovarainministeriöissä (esim. Allan 2008, Giles 1979, Markoff & Montecinos 1993), Lista ei kuitenkaan lopu tähän. Ekonomisteja löytyy muun muassa ammattiyhdistysliikkeestä, pankeista, poliittisista puolueista, kansalaisjärjestöistä ja kaikenlaisista yrityksistä.

Taloustiede tulee tässä mielessä ajatella korkeaan yhteiskunnalliseen asemaan nousseena yleisenä professiona (Fourcade 2009). Taloustieteilijöiden muodostamat verkostot ovat eräiden muiden professionaalisten verkostojen (esim. oikeusoppineet ja kirjanpitäjät) tavoin keskeisessä asemassa kansainvälisessä päätöksenteossa hyvin monilla eri politiikan lohkoilla (Seabrooke ja Henriksen 2017a). Organisoidun performatiivisuuden näkökulmasta professionaalisessa asemassa on kiinnitettävä erityishuomiota kahteen tekijään.

Ensinnäkin taloustieteilijät on nostettu keskeiseen asemaan poliittisessa päätöksenteossa lukuisissa eri maissa (Coats 2001). Tämä on tapahtunut niin taloustieteilijöiden muodostamien elimien perustamisen kuin taloustieteilijän koulutusta vaativien työtehtävien määrittelynkä kautta. Hirschman ja Berman (2014) ovat tarkastelleet laajasti aihepiiriä koskevaa kirjallisuutta. Heidän mukaansa esimerkiksi Yhdysvalloissa taloustieteilijät nostettiin keskeiseen asemaan päätöksenteossa jo toisen maailmansodan aikana. Ekonomistien asemaa institutionalisoitiin Yhdysvaltain hallintoon lähes organisaatiossa kuin organisaatiossa enenevässä määrin 1960-luvulle saakka, lopulta myös ylimmän tason poliittiseen päätöksentekoon vuonna 1993 perustetun National Economic Councilin myötä.

Toiseksi taloustieteilijöillä on institutionaalista vaikutusvaltaa riippumatta siitä, ovatko he itse päätöksentekijöitä vai pelkästään asiantuntijoita. Esimerkiksi päätöksiä tekevät keskuspankkiirit ovat valtaosin ekonomisteja. Mutta taloustieteilijät vaikuttavat instituutioiden toimintaan myös ollessaan asiantuntija-asemassa. Esimerkiksi tästä voidaan nostaa erilaisten ilmiöiden, kuten vaikkapa köyhyyden määritelmät, jotka jatkavat elämäänsä päätöksentekijöiden parissa ja ehdollistavat päätöksiä (O'Connor 2002).

Millaisia instituutiota on sitten tuotettu taloustieteen organisoidun performatiivisuuden myötä? Kirjallisuudesta löytyy sadoittain esimerkkejä, mikäli mukaan lasketaan taloustieteen yleisen performatiivisuuden tutkimus ja organisointi ajatellaan mahdollisimman löyhästi. Yleisesti voidaan sanoa, että taloustieteellisellä tiedolla ja taloustieteilijöillä on ollut merkittävä asema uusliberalismin projektin mukaisten regulatiivisten instituutioiden edistämässä. Tällaisia ovat esimerkiksi avoimet rahoitusmarkkinat, työvoiman tarjonnan lisäämiseen perustuvat työmarkkinat, kilpailun sääntely, julkisen sektorin toiminnan ulkoistaminen, yksityistämiset tai vaikkapa kuluttajakansalaisuutta edistävän koulutuksen edistäminen. Minkäänlaista kokoavaa ja kattavaa kirjallisuuskatsausta aihepiiristä ei ole kuitenkaan tehty, minkä vuoksi relevanttien instituutioiden tyypittely ja erilaisten vaikutuskeinojen erottelu sekä ennen kaikkea näiden yhdistelmien tarkastelu on hankalaa.

Eniten kirjallisuutta löytyy yhdestä erityistapauksesta: julkishallinnon piirissä toimivien ekonomistien roolista poliittis-taloudellisten instituutioiden synnyttämisessä. Koko nykymuotoisen teknokraattisen päätöksenteon instituutiot ovat syntyneet osittain siksi, että taloustiede on mahdollistanut nämä omalla toiminnallaan (ks. tarkemmin Prince 2017). Myös valtion omaisuuden yksityistämistä ja yleisemmin julkisen menojen laajuutta ja kohdistamista voidaan selittää melko suoraviivaisesti julkishallinnon taloustieteilijöiden toiminnalla. Esimerkiksi Yhdysvaltojen yksityistämispolitiikan suuntaa voidaan selittää koulutettujen

ekonomistien vaikutusvallan kasvulla (esim. Benish ja Maron 2016, MacPherson 2006, 2011). Vastaavasti esimerkiksi "ekspansiivisen leikkauspolitiikan" idea siirtyi julkishallinnon taloustieteilijöiden myötävaikutuksella talouspoliittisen päätöksenteon ytimeen Espanjassa, Irlannissa ja Isossa-Britanniassa (Dellepiane-Avellaneda 2015).

Johtopäätökset ja keskustelua

Katsauksemme tulokset voidaan tiivistää seuraavasti. Elämme teknotaloudellisessa kapitalismissa siinä mielessä, että taloustieteellisellä asiantuntijatiedolla on konstitutiivinen asema nyky-yhteiskunnan hallinnassa. Taloustieteelliselle tiedolle on määrätty konstitutiivinen asema ennen kaikkea uusliberaalin yhteiskuntajärjestyksen tuottamisen ja hallinnan kannalta keskeisissä instituutioissa. Taloustiede tuottaa ideoita, joiden avulla yhteiskuntaa voidaan hallita teknokraattisesti ja ylläpitää ainakin jossain laajuudessa kansainvälis-poliittista konsensusta. Myös taloustieteen tekemiselle on tuotettu huomattavat kannustimet. Taloustieteilijän professio on luotu myös näyttämään samaan aikaan sekä apoliittiselta ja neutraalilta että yhteiskunnallisen päätöksenteon ytimessä olevalta ja vaikutusvaltaiselta. Tämä ei ole paradoksi, vaan koko teknokraattisen päätöksenteon mahdollistava sommitelma.

Mutta missä määrin taloustieteen "toiminta" tässä mielessä on organisoitua ja miten se on organisoitu? On selvää, että taloustieteilijät jakavat globaalisti varsin yhtenäisiä ideoita, ovat professiotietoisia ja hyvin verkostoituneita. Lisäksi taloustiede on olennaisessa osassa poliittisia pyrkimyksiä omaavien "ajatusyhteisöjen" toiminnassa ja vaikutusvaltaisten instituutioiden ja organisaatioiden agendojen määrittelyssä. Mutta taloustieteellinen tieto on samaan aikaan nostettu konstitutiiviseen asemaan satunnaisesti ja vähemmän organisoidusti, esimerkiksi markkinoimijoiden parissa. Myös kysymys taloustieteen intresseistä on monitulkintainen: vaikka taloustiede olisi hyödyllistä joidenkin päämäärien edistämiseen, se ei vielä automaattisesti tarkoita, että taloustieteilijät aktiivisesti edistäisivät juuri niitä päämääriä. Kysymys taloustieteen aseman organisoinnista on näin ollen mutkikas, ja katsauksemme perusteella on todettava, ettei siihen voi vastata tyhjentävästi olemassa olevan tutkimustiedon perusteella. Aiheen jatkotutkimukselle on siis epäilemättä tarvetta.

Taloustieteellä joka tapauksessa vaikuttaa olevan systemaattista valtaa osana teknotaloudellisen kapitalismin hallintajärjestelmää. Onkin ymmärrettävää, että taloustieteelle on esitetty myös kysymyksiä vastuusta. Taloustieteen vastuuta peräänkuuluttavia kritiikkejä riittää. Taloustieteen ideoiden mukaisten instituutioiden tuottaminen ei ole kritikoiden mukaan onnistunut esimerkiksi tuottamaan järin kestäväää yhteiskuntaa (esim. Fleming 2017). Taloustieteen vastuun perään on kuitenkin kysely lähinnä taloustieteen yleisen performatiivisuuden kontekstissa (Groß 2014). Taloustieteelle on ollut ominaista kaiken performatiivisuutta koskevan tilivelvollisuuden kieltäminen ja lähinnä oman toimintansa tekninen tai metodologinen selittäminen (Fourcade ym. 2015). Muutamia poikkeuksia (esim. Tirole 2017) lukuun ottamatta taloustieteen piirissä on käyty hyvin vähän avointa keskustelua siitä, miten taloustiede "toimii" yhteiskunnassa.

On kuitenkin huomattava, että teknotaloudellisesta kapitalismista ja konstitutiivisesta tiedosta puhuttaessa myös vastuukysymykset ovat erilaisia kuin yleisestä performatiivisuudesta

puhuttaessa. Vastuun paikantaminen edellyttää paitsi oman toiminnan muotojen ja organisoitumisen myös kaikenlaisissa instituutioissa vaikuttamisen ja toiminnan mahdollisten seurausten tarkempaa analysointia. Tässä asiassa kritiikot ovat askeleen edellä. Esimerkiksi Hoodin (2017) mukaan taloustieteen tendenssiä yksinkertaistaa politiikkaa ei yleensä pidetä ongelmana kiitos alan maineen apoliittisena ja neutraalina toimijana. Kuitenkin juuri tämä maine tuottaa poliittisen ongelman, koska se legitimoitii vallankäytön ulkoistamista asiantuntijoille. Jos asiantuntijoiden annetaan määritellä, millaiset asiat ja lähestymistavat ovat relevantteja, piilotetaan relevantit kysymykset teknisiin yksityiskohtiin, jolloin menetetään mahdollisuus deliberoida asiaa avoimesti ja poliittisesti (ja siten myös esimerkiksi demokraattisesti).

Davies (2015) esittää hieman toisenlaisen kritiikin hyvinvoinnin lisäämiseen tähtäävän politiikan kontekstissa. Daviesin mukaan taloustieteen ohella myös behavioristisen psykologian ja psykiatrian näkökulmat hyvinvointiin ovat luonteeltaan teknokraattisen hallitsijan tietoa, joka kiinnittää huomiota lähinnä ulkoisten kannustimien luonteeseen. Toisin sanoen se katsoo ihmisiä kuin labyrintissa olevia rottia, joita voi ohjailta ja kannustaa tekemään erilaisia valintoja. Lähestymistavan ongelma on siinä, että mikäli hyvinvointia voitaisiin koskaan lisätä kannustimien avulla, täytyy ensin luoda labyrintti, jossa rotat voivat tehdä vain tiettyjä valintoja. Taloustieteellisen asiantuntemuksen omaksuminen politiikassa voi näin ollen johtaa entistä vahvemmin ihmisten elämää hallitsevan yhteiskuntarakenteen luomiseen.

Lähteet

Ahrne, Göran ja Brunsson, Nils. 2011. Organization outside organizations: the significance of partial organization. *Organization*, 18:1, 83–104.

Allan, Lewis. 2008. Why have economists done so well in the British civil service? *Oxonomics*, 3:1, 26–29.

Benish, Avishai ja Maron, Asa. 2016. Infusing Public Law into Privatized Welfare: Lawyers, Economists, and the Competing Logics of Administrative Reform. *Law & Society* 50:4, 953-984

Birch, Kean. 2017. Techno-economic Assumptions. *Science as Culture*, 26:4, 433–444.

Blyth, Mark. 2002. Great Transformations: Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century. Cambridge University Press.

Blyth, Mark. 2013a. Paradigms and Paradox: The Politics of Economic Ideas in Two Moments of Crisis. *Governance*, 26:2, 197–215.

Blyth, Mark. 2013b. Austerity: the history of a dangerous idea. New York: Oxford University Press.

- Boddewyn, Jean. 2015. Political Aspects of MNE Theory. Teoksessa John Cantwell (toim.) *The Eclectic Paradigm: A Framework for Synthesizing and Comparing Theories of International Business from Different Disciplines or Perspectives*. Lontoo: Palgrave Macmillan, 85-110.
- Bockman, Johanna. 2000. *Economists and social change: Science, professional power, and politics in Hungary, 1945–1995*. Väitöskirja. San Diego: University of California.
- Broad, Robin. 2006. Research, knowledge, and the art of "paradigm maintenance": The World Bank's Development Economics Vice-Presidency. *Review of International Political Economy*, 13: 3, 387-419
- Broome, André ja Seabrooke, Leonard. 2015. Shaping Policy Curves: Cognitive Authority in Transnational Capacity Building. *Public Administration*, 93:4, 956–972.
- Campbell, John L. 1998. Institutional Analysis and the Role of Ideas in Political Economy. *Theory and Society*, 27:3, 377-409.
- Campbell, John L. 2002. Ideas, Politics, and Public Policy. *Annual Review of Sociology*, 28:1, 21-38
- Campbell, John L ja Pedersen, Ove K. 2014. *The National Origins of Policy Ideas: Knowledge Regimes in the United States, France, Germany, and Denmark*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Campbell, John L ja Pedersen, Ove K. 2015. Policy ideas, knowledge regimes and comparative political economy. *Socio-Economic Review*, 13:4, 679–701.
- Coats, Andrew W. 2001. The Role of Economists in Government and International Agencies: A Fresh Look at the Field. *History of Economics Review*, 34:1, 19–32.
- Carpenter, Theresa, Jansen, Marion & Pauwelyn, Joost (toim.). 2017. *The Use of Economics in International Trade and Investment Disputes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christensen, Johan. 2017. *The Power of Economists Within the State*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Chwieroth, Jeffrey. 2007. Neoliberal economists and capital account liberalization in emerging markets. *International Organization*, 61:2, 443-463
- Cochoy, Franck, Giraudeau, Martin ja McFall, Liz. 2010. Performativity, economics and politics: an overview. *Journal of Cultural Economy*, 3:2, 139-146.
- Davies, William. 2015. *The Happiness Industry: How the Government and Big Business Sold Us Well-Being*. Lontoo: Verso.

Dellepiane-Avellaneda, Sebastian. 2015. The Political Power of Economic Ideas: The Case of 'Expansionary Fiscal Contractions'. *British Journal of Politics & International Relations*, 17:3, 391-418

Dow, Sheila. 2008. Plurality in Orthodox and Heterodox Economics. *The Journal of Philosophical Economics*, 1:2, 73–96.

Du Gay, Paul ja Pryke, Michael. 2002. Cultural economy: an introduction. Teoksessa Paul du Gay ja Michael Pryke (toim.) *Cultural Economy: Cultural Analysis and Commercial Life*. Lontoo: SAGE, 1-9.

Eranti, Veikko. 2017. Kuinka riidellä taloustieteilijöiden kanssa? Poliittinen talous, 5:1.

Eskelinen, Teppo ja Sorsa, Ville-Pekka. 2012. Institutionaalisten faktojen tuotanto talouspuheessa. *Politiikka* 54:3, 169-187

Fleming, Peter. 2017. *The Death of Homo Economicus: Work, Debt and the Myth of Endless Accumulation*. Lontoo: Pluto Press.

Fourcade, Marion. 2006. The construction of a global profession: the transnationalization of economics. *American Journal of Sociology*, 112:1, 145-194.

Fourcarde, Marion, Ollion, Etienne ja Yann, Algan. 2015. The superiority of economists. *Journal of Economic Perspectives*, 29:1, 89-114.

Gewirtz, Julian. 2017. *Unlikely Partners: Chinese Reformers, Western Economists, and the Making of Global China*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Giavazzi, Francesco & Pagano, Marco. 1990. Can severe fiscal contractions be expansionary? Tales of two small European countries. NBER macroeconomics annual vol5, 75-122.

Giles, B. D. 1979. Economists in government: The case of Malawi. *The Journal of Development Studies*, 15:2, 216–232.

Groß, Steffen W. 2014. The power of "mapping the territory". Why economists should become more aware of the performativity of their models. *Journal of Business Economics*, 84:9, 1237-1259.

Gulbrandsen, Trygve. 2017. Rise and fall of elites: professionals as movers? *European Societies*, Advance Access.

Hagenbarth-Carrick, Jessica & Epstein, Gerald. 2010. Financial economists, financial interests and dark corners of the meltdown: It's time to set ethical standards for the economics profession. Amherst, mass: Political Economy Research Institute.

Hall, Peter A. 1997. The role of interests, institutions, and ideas in the comparative political economy of the industrialized nations. Teoksessa Mark Irving Lichbach ja Alan S.

Zuckerman (toim.) *Comparative politics: Rationality, culture, and structure*. Cambridge: Cambridge University Press, 174-207.

Harjuniemi, Timo; Herkman, Juha ja Ojala, Markus. 2015. Eurokriisin politisoituminen suomalaisissa sanomalehdissä. *Media & viestintä*, 38:1, 1-22.

Hirschman, David ja Berman, Elizabeth P. 2014. Do economists make policies? On the political effects of economics. *Socio-Economic Review*, 12:4, 779–811.

Hood, Katherine. 2017. The science of value: Economic expertise and the valuation of human life in US federal regulatory agencies. *Social Studies of Science*, 47:4, 441-465.

Lazonick, William ja O'Sullivan, Mary. 2000. Maximizing shareholder value: a new ideology for corporate governance. *Economy and Society*, 29:1, 13–35.

Lebaron, Frédéric. 2001. Economists and the economic order. The field of economists and the field of power in France. *European Societies*, 3:1, 91-110

Lepers, Etienne. 2018. The Neutrality Illusion: Biased Economics, Biased Training, and Biased Monetary Policy. Testing the Role of Ideology on FOMC Voting Behaviour. *New Political Economy*, 23:1, 105-127.

MacKenzie, Donald. 2006. *An engine, not a camera. How financial models shape markets*. Cambridge, MA: The MIT press.

Mackenzie, Donald, Muniesa, Fabien ja Siu, Lucy. 2007. Introduction. Teoksessa: Donald Mackenzie, Fabien Muniesa ja Lucy Siu (toim.) *Do Economists Make Markets?* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1–19.

Markoff, John ja Montecinos, Verónica. 1993. The Ubiquitous Rise of Economists. *Journal of Public Policy*, 13:1, 37–68.

McCarthy, Michael A., Sorsa, Ville-Pekka ja van der Zwan, Natascha. 2016. Investment preferences and patient capital: financing, governance, and regulation in pension fund capitalism. *Socio-Economic Review*, 14:4, 751–769.

Mirowski, Philip. 2013. *Never let a serious crisis go to waste: how neoliberalism survived the financial meltdown*. Lontoo: Verso.

Mirowski, Philip ja Plehwe, Dieter (toim.). 2009. *The road from Mont Pelerin: The making of the neoliberal thought collective*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Miller, Peter ja Rose, Nikolas. 2010. *Miten meitä hallitaan*. Tampere: Vastapaino, 2010

Mitchell, Timothy. 2005. The Work of Economists: How a Discipline Makes Its World. *European Journal of Sociology* 46:2, 297–320.

- Montecinos, Verónica ja Markoff, John. (toim.) 2010. *Economists in the Americas*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Nelson, Stephen C. 2014. Playing Favorites: How Shared Beliefs Shape the IMF's Lending Decisions. *International Organization*, 68:2, 297–328.
- O'Connor, Alice. 2002. *Poverty Knowledge: Social Science, Social Policy, and the Poor in Twentieth-Century U.S. History*. Princeton: Princeton University Press.
- Padayachee, Vishnu ja Sherbut, Graham. 2011. Ideas and Power Academic Economists and the Making of Economic Policy. The South African Experience in Comparative Perspective (1985-2007). *Cahiers D'études Africaines*, 51:202–203, 609–647.
- Peck, Jamie. 2013. *Constructions of Neoliberal Reason*. Oxford: Oxford University Press.
- Peet, Richard. 2003. *Unholy trinity: The IMF, World Bank and WTO*. Lontoo: Zed books.
- Peet, Richard. 2007. *Geography of Power: Making Global Economic Policy*. Lontoo: Zed Books.
- Prince, Russell. 2017. Assuming everything, except responsibility: on blaming economists for neoliberalism. Teoksessa: Vaughan Higgins ja Wendy Larner (toim.) *Assembling Neoliberalism: Expertise, Practices, Subjects*. New York: Palgrave MacMillan, 45-65.
- Porter, Theodore. 1995. *Trust in Numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Richardson, Paul. W. 2004. Reading and writing from textbooks in higher education: a case study from Economics. *Studies in Higher Education*, 29:4, 505–521.
- Rodrik, Dani. 2015. *Economics Rules: The Rights and Wrongs of the Dismal Science*. New York, NY: W. W. Norton & Company.
- Rowden, Rick. 2009. The deadly ideas of neoliberalism. How the IMF has undermined public health and the fight against aids. Lontoo: Zed books.
- Schmidt, Vivien A. 2011. Discursive Institutionalism: The Explanatory Power of Ideas and Discourse. *Annual Review of Political Science*, 11:1, 303–326.
- Schmidt-Wellenburg, Christian. 2017. Europeanisation, stateness, and professions: What role do economic expertise and economic experts play in European political integration? *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 4:4, 430-456.
- Seabrooke, Leonard ja Henriksen, Lasse Folke (toim.). 2017a. *Professional Networks in Transnational Governance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seabrooke, Leonard ja Henriksen, Lasse Folke. 2017b. Issue control in transnational professional and organizational networks. Teoksessa: Leonard Seabrooke ja Lasse Folke

Henriksen (toim.), *Professional Networks in Transnational Governance*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–24.

Sen, Amartya. 1987. *On ethics and economics*. Oxford: Basil Blackwell.

Sorsa, Ville-Pekka. 2017. Pääkirjoitus: Millaista tutkimustietoa päätöksentekoon? Poliittinen talous, 5:1. Saatavilla internetissä osoitteessa:
<http://poliittinentalous.fi/ojs/index.php/poltal/article/view/62>

Stein, Howard. 2008. *Beyond the World Bank. An institutional approach to development*. Chicago: University of Chicago Press.

Suvanto, Antti. 2016. Taloustieteilijät sosiologien silmin. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 112:1, 3–5.

Tennberg, Monica. 2012. Adaptation as a Governance Practice. Teoksessa Monica Tennberg (toim.) *Governing the Uncertain: Adaptation and Climate in Russia and Finland*. Dordrecht: Springer, 17-35.

Tirole, Jean. 2017. *Economics for the Common Good*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Wade, Robert. 1996. Japan, the World Bank, and the Art of Paradigm Maintenance: The East Asian Miracle in Political Perspective. *New Left Review*, 217:1, 3-38.

Wade, Robert. 2001. Making the World Development Report 2000: Attacking Poverty, *World Development*, 29:8, 1435-41.

Wade, Robert. 2002. US Hegemony and the World Bank: The Fight Over People and Ideas. *Review of International Political Economy*, 9:2, 201-29

Whitley, Richard. 1986. The transformation of business finance into financial economics: The roles of academic expansion and changes in U.S. capital markets. *Accounting, Organizations and Society*, 11:2, 171–192.

Woolgar, Steve. 1981. Interests and Explanation in the Social Study of Science. *Social Studies of Science*, 11:3, 365–394.